

МІЖРЕГІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

МАУП

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА
дисципліни

“ОСНОВИ ПРАВА”

(для бакалаврів, спеціалістів)

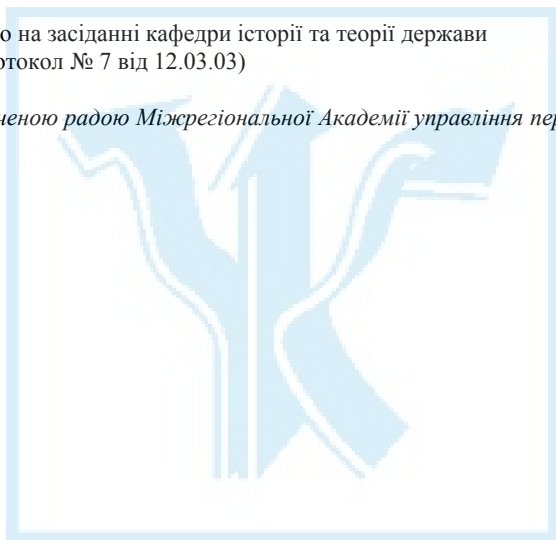
МАУП

Київ 2003

Підготовлено старшим викладачем *С. Д. Владиченко*

Затверджено на засіданні кафедри історії та теорії держави і права (Протокол № 7 від 12.03.03)

Схвалено Вченою радою Міжрегіональної Академії управління персоналом

МАУП

Владиченко С. Д. Навчальна програма дисципліни “Основи права” (для бакалаврів, спеціалістів). — К.: МАУП, 2003. — 15 с.

Навчальна програма містить пояснювальну записку, навчально-тематичний план, програмний матеріал до вивчення дисципліни “Основи права”, тематику контрольних робіт і рефератів, питання для самоконтролю, а також список рекомендованої літератури.

© Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП), 2003

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Пропонована навчальна програма дисципліни “Основи права” призначена для студентів неюридичних спеціальностей.

Основна мета дисципліни — сформувати у студентів системні правові знання, активну громадянську позицію, сприяти підвищенню рівня правової культури студентів.

Для досягнення зазначеної мети студентам даються первинні знання про право, його основні інститути та роль правових норм у регулюванні найважливіших суспільних відносин.

Під час вивчення дисципліни студенти набувають необхідних навичок роботи з різними джерелами права, а також вміння використовувати здобуті знання на практиці.

При підготовці до занять рекомендується крім літератури, наведеної у цій програмі, користуватися підручниками і навчальними посібниками, виданими останнім часом, а також нормативно-правовими актами, що публікуються у таких періодичних виданнях, як “Відомості Верховної Ради України”, “Голос України”, “Урядовий кур’єр” та ін.

НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН вивчення дисципліни “ОСНОВИ ПРАВА”

№ п/п	Назва розділу і теми
	<i>I. Держава і право</i>
1	Держава як соціальний інститут
2	Феномен права. Право в системі засобів соціального регулювання
3	Правові відносини. Правосвідомість і правова культура
4	Правомірна поведінка, правопорушення, юридична відповідальність
	<i>II. Основи конституційного права України</i>
5	Загальна характеристика конституційного права як провідної галузі права України
	<i>III. Найважливіші положення окремих галузей права</i>
6	Цивільне та сімейне право України
7	Основи трудового права
8	Основи адміністративного права України
9	Основи кримінального права
10	

ПРОГРАМНИЙ МАТЕРІАЛ
до вивчення дисципліни
“ОСНОВИ ПРАВА”

Розділ I. Держава і право

Тема 1. Держава як соціальний інститут

Держава як історичне явище. Загальні риси додержавного суспільства. Причини виникнення держави і права. Особливості виникнення держави і права у різних народів. Основні теорії походження держави і права. Поняття та ознаки держави. Поняття функцій держави. Внутрішні та зовнішні функції держави. Класифікація держав за їх формою. Правова держава. Поняття і основні ознаки правової держави. Держава і громадянське суспільство. Поняття особи, людини, громадянина. Поняття громадянського суспільства, його ознаки та структура.

Література [6–8; 10; 16–18; 20; 22–28]

Тема 2. Феномен права. Право в системі засобів соціального регулювання

Поняття та ознаки права. Соціальна цінність права. Сутність, функції, принципи права. Об’єктивне та суб’єктивне право. Джерела (форми) права. Норми права. Система права. Система законодавства. Мета і форми систематизації нормативно-правових актів.

Література [7; 8; 10; 16–28]

Тема 3. Правові відносини. Правосвідомість і правова культура

Поняття правовідносин як способу реалізації норм права та їх структура. Суб’єкти правовідносин, їх види. Правосуб’єктність. Поняття і зміст суб’єктивного права як елемента правовідносин. Юридичний обов’язок. Об’єкти правовідносин, їх види. Класифікація правових відносин. Поняття та ознаки юридичних фактів.

Правосвідомість: поняття і роль у суспільному житті. Структура правосвідомості. Правова психологія і правова ідеологія. Види і рівні правосвідомості. Взаємозв’язок права і правосвідомості.

Поняття і загальна характеристика правової культури. Структура і функції правової культури. Знання, розуміння, повага до права, активність у правовій сфері. Правовий нігілізм і правовий ідеалізм.

Правове виховання як цілеспрямоване формування правової культури громадян. Форми і методи правового виховання.

Література [7; 8; 10; 16; 19–23; 27; 28]

Тема 4. Правомірна поведінка, правопорушення, юридична відповідальність

Поняття та ознаки правомірної поведінки. Стимулювання та заохочення правомірної поведінки.

Правомірна і протиправна поведінка як види юридично значущої поведінки, співвідношення між ними.

Загальне поняття правопорушення. Склад правопорушення. Об'єктивні та суб'єктивні ознаки складу правопорушення. Види правопорушень. Причини правопорушень. Попередження правопорушень.

Юридична відповідальність: поняття, ознаки, види. Мета, функції і принципи юридичної відповідальності. Обставини, що виключають протиправність діянь і юридичну відповідальність. Юридична відповідальність та інші заходи державного примусу.

Література [7; 8; 10; 16–18; 20–22; 26–28]

Розділ II. Основи конституційного права України

Тема 5. Загальна характеристика конституційного права як провідної галузі права України

Поняття, предмет, метод конституційного права. Система конституційного права, його зв'язок з іншими галузями права. Джерела конституційного права.

Поняття та основні властивості конституції як основного закону держави. Класифікація конституцій. Реалізація і правова охорона конституції.

Загальні засади конституційного ладу в Україні. Конституційні основи державного і суспільного ладу в Україні.

Основи правового статусу людини і громадянина. Громадянство України. Права людини і громадянина.

Народовладдя в Україні та форми його здійснення. Виборче право та виборча система в Україні. Види референдумів.

Конституційний принцип поділу державної влади. Система органів державної влади за Конституцією України.

Поняття про місцеве самоврядування. Органи місцевого самоврядування в Україні.

Судова влада в Україні. Конституційний Суд України. Система судів загальної юрисдикції за Конституцією України.

Література [1; 6; 16–18; 29–35]

Розділ III. Найважливіші положення окремих галузей права

Тема 6. Цивільне та сімейне право України

Цивільне законодавство. Загальна характеристика Цивільного кодексу України. Відносини, що регулюються цивільним правом. Учасники цивільних правовідносин. Поняття і загальна характеристика цивільної правоздатності і цивільної дієздатності. Громадяни та юридичні особи як суб'єкти цивільного права.

Поняття і форми власності в Україні. Суб'єкти права власності та захист їхніх прав.

Зобов'язальне право. Поняття зобов'язання, підстави його виникнення та припинення. Цивільно-правові договори: поняття і види. Загальна характеристика окремих видів цивільно-правових договорів. Цивільно-правова відповідальність.

Поняття спадщини. Спадкування за законом і за заповітом. Перша й друга черги спадкоємців за законом. Право на обов'язкову частку спадщини.

Законодавство України про шлюб і сім'ю. Загальна характеристика Кодексу про шлюб і сім'ю. Порядок укладення шлюбу і створення сім'ї. Припинення шлюбу і визнання його недійсним. Рівність прав та обов'язків подружжя. Майнові права подружжя. Взаємні права та обов'язки батьків і дітей. Позбавлення батьківських прав. Опіка і піклування.

Література [1; 3; 4; 7; 10; 12; 16–18; 36–39]

Тема 7. Основи трудового права

Поняття трудового права, предмет його регулювання. Трудове законодавство. Загальна характеристика Кодексу законів про працю України. Поняття, сторони та зміст трудового договору. Трудові правовідносини. Колективний договір. Умови та порядок прийняття на роботу. По-

рядок припинення трудового договору з ініціативи працівника. Порядок припинення трудового договору з ініціативи власника або уповноваженого ним органу.

Робочий час і його види. Скорочений і неповний робочий час. Час відпочинку.

Трудова дисципліна. Дисциплінарна відповідальність. Матеріальна відповідальність. Індивідуальні й колективні трудові спори, порядок їх розгляду.

Література [1; 7; 10; 16–18; 40–50]

Тема 8. Основи адміністративного права України

Поняття, предмет і метод адміністративного права України. Система та джерела адміністративного права. Характеристика Кодексу України про адміністративні правопорушення. Адміністративно-правові норми та відносини. Поняття і види адміністративних проступків. Склад адміністративного правопорушення. Поняття і види адміністративної відповідальності. Види адміністративних стягнень. Основи адміністративного процесу. Органи (посадові особи), уповноважені розглядати справи про адміністративні правопорушення. Провадження у справах про адміністративні правопорушення.

Література [1; 6–8; 10; 16–18; 51–58]

Тема 9. Основи кримінального права

Поняття і система кримінального права України. Характеристика Кримінального кодексу України. Поняття та ознаки злочину. Склад злочину. Обставини, що виключають суспільну небезпеку діяння. Стадії вчинення злочину. Добровільна відмова від доведення злочину до кінця. Співучасть у вчиненні злочину. Кримінальне покарання: поняття та ознаки. Види кримінальних покарань.

Література [1; 2; 6–8; 10; 12; 16–18; 59–63]

ТЕМАТИКА КОНТРОЛЬНИХ РОБІТ І РЕФЕРАТІВ

1. Причини і форми виникнення держави.
2. Поняття і сутність держави.
3. Поняття і елементи форми держави.
4. Місце і роль держави в політичній системі суспільства.
5. Поняття і сутність права.
6. Правова система суспільства: поняття і структура.

7. Співвідношення та взаємозв'язок права і держави.
8. Правовий статус особи: поняття, структура, види.
9. Правові відносини: поняття та ознаки.
10. Джерела (форми) права.
11. Історичні передумови розвитку конституційного процесу в Україні.
12. Народовладдя в Україні та форми його здійснення.
13. Виборче право та виборча система в Україні.
14. Громадянство України як один з інститутів конституційного права.
15. Конституційні права, свободи та обов'язки громадян України, гарантії їх дотримання.
16. Верховна Рада України як єдиний орган законодавчої влади в Україні.
17. Порядок і умови обрання Президента України.
18. Судова система України.
19. Роль адвокатури в забезпеченні захисту прав та інтересів громадян і організацій.
20. Кабінет Міністрів України та його компетенція.
21. Поняття та ознаки місцевого самоврядування.
22. Система, органи і посадові особи місцевого самоврядування.
23. Колективний договір: поняття, порядок укладення, зміст.
24. Правова організація працевлаштування громадян.
25. Трудові правовідносини.
26. Трудовий договір: поняття, зміст.
27. Загальна характеристика цивільного законодавства України.
28. Суб'єкти цивільно-правових відносин.
29. Поняття і форми власності в Україні.
30. Зобов'язання: поняття, підстави виникнення та припинення.
31. Цивільно-правові договори: поняття і види.
32. Цивільно-правова відповідальність.
33. Спадкування за законом і за заповітом.
34. Права й обов'язки подружжя.
35. Поняття державної служби, правовий статус державних службовців.
36. Загальна характеристика Кодексу України про адміністративні правопорушення.
37. Адміністративні відносини.
38. Адміністративні стягнення: поняття та види.
39. Проведення у справах про адміністративні правопорушення.
40. Характеристика Кримінального кодексу України.
41. Поняття злочину та його ознаки.
42. Кримінальне покарання: поняття, ознаки.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Поняття держави та її основні ознаки.
2. Теорії походження держави та права.
3. Причини виникнення держави та права.
4. Форма держави: поняття та основні елементи.
5. Характеристика форм державного правління.
6. Характеристика форм державного устрою.
7. Політичний режим: поняття, види.
8. Функції держави: поняття та класифікація.
9. Форма Української держави за Конституцією України.
10. Поняття і види соціальних норм.
11. Місце правових норм у системі соціальних норм.
12. Поняття та ознаки права.
13. Поняття суб'єктивного й об'єктивного права.
14. Сутність функцій права та їх види.
15. Джерела (форми) права: поняття, види.
16. Правовий звичай: поняття, загальна характеристика.
17. Поняття правового прецеденту.
18. Поняття й ознаки нормативно-правового акта як складової системи законодавства.
19. Класифікація нормативно-правових актів.
20. Систематизація нормативно-правових актів: поняття, види.
21. Норми права та їх види.
22. Структура норм права.
23. Закон та його місце в системі нормативних актів.
24. Підзаконні нормативно-правові акти та їх види.
25. Правові відносини: поняття, види, структура.
26. Суб'єкти правовідносин: поняття і види.
27. Об'єкти правовідносин: поняття і види.
28. Юридичні факти: поняття і класифікація.
29. Поняття системи права як внутрішньої його організації.
30. Галузі права і правові інститути.
31. Правопорушення: поняття, ознаки, види.
32. Юридична відповідальність: поняття, види, підстави.
33. Конституційне право України — провідна галузь у системі права України.
34. Поняття, предмет і метод конституційного права.
35. Система конституційного права, його зв'язок з іншими галузями права.

36. Джерела конституційного права.
37. Поняття та основні властивості конституції як основного закону держави.
38. Види і форми конституцій.
39. Загальні засади конституційного ладу в Україні.
40. Конституційні принципи правового статусу особи в Україні.
41. Конституційні обов'язки громадян України.
42. Конституційні громадянські (особисті) та політичні права людини і громадянина.
43. Конституційні економічні, соціальні та культурні права людини і громадянина.
44. Вибори в Україні: поняття та основні принципи. Види виборів і виборчих систем.
45. Поняття і структура системи органів державної влади України.
46. Верховна Рада України — єдиний орган законодавчої влади в державі.
47. Правовий статус Президента України.
48. Система органів виконавчої влади в Україні.
49. Поняття, принципи і система місцевого самоврядування.
50. Поняття цивільного права.
51. Предмет, система та джерела цивільного права.
52. Поняття та особливості цивільних правовідносин.
53. Елементи цивільно-правових відносин.
54. Правоздатність і дієздатність громадян як суб'єктів цивільного права.
55. Право власності: поняття, зміст, форми.
56. Способи набуття і припинення права власності.
57. Захист права власності.
58. Поняття та елементи зобов'язання.
59. Підстави виникнення зобов'язань, виконання зобов'язань, припинення зобов'язань.
60. Цивільно-правові договори: поняття і види.
61. Характеристика окремих видів цивільно-правових договорів.
62. Відповідальність у цивільному праві.
63. Спадкування за законом і за заповітом.
64. Кримінальний кодекс України, його загальна характеристика.
65. Поняття кримінального права.
66. Місце кримінального права в національній системі права України.
67. Поняття та ознаки злочину.

68. Поняття складу злочину.
69. Стадії злочину.
70. Співучасть у злочині.
71. Добровільна відмова від вчинення злочину.
72. Поняття неосудності.
73. Цілі й види кримінального покарання.
74. Загальна характеристика Кодексу України про адміністративні правопорушення.
75. Адміністративне право України: поняття і предмет правового регулювання.
76. Система і джерела адміністративного права.
77. Адміністративні правовідносини.
78. Поняття адміністративного проступку.
79. Адміністративна відповідальність.
80. Адміністративні стягнення: поняття та види.
81. Основи адміністративного процесу.
82. Загальна характеристика Кодексу законів про працю України.
83. Колективний і трудовий договори.
84. Контракт — особлива форма трудового договору.
85. Сторони і зміст трудового договору.
86. Трудові правовідносини.
87. Робочий час і його види.
88. Прийняття на роботу і звільнення з роботи.
89. Трудова дисципліна.
90. Дисциплінарна та матеріальна відповідальність працівників.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Нормативно-правова

1. *Конституція* України. — К., 1996.
2. *Кримінальний кодекс* України від 5 травня 2001 р. — К., 2001.
3. *Цивільний кодекс* України від 16 січня 2003 р. — К., 2003.
4. *Сімейний кодекс* України від 10 січня 2002 р. — К., 2002.
5. *Господарський кодекс* України від 16 січня 2003 р. — К., 2003.

Основна

6. *Брецько Ф. Ф.* Основи держави і права: Навч. посіб.: У 2 кн. — Ужгород, 1998.

7. *Забарний Г. Г., Калюжний Р. А., Шкарупа В. К.* Основи держави і права. — К., 2002.
8. *Керецман В., Семерак О.* Правознавство. — К., 2002.
9. *Ківалов С. В., Музиченко П. П. та ін.* Основи правознавства України. — Харків, 2002.
10. *Котюк В. О.* Основи держави і права. — К., 2001.
11. *Лисенков С. Л.* Основи держави і права у запитаннях та відповідях: Навч. посіб. — К., 1997.
12. *Лисенков С. Л.* Основи правознавства. — К., 2000.
13. *Молдован В. В.* Основи держави і права: Курс лекцій. — К., 1997.
14. *Основи правознавства /* За ред. І. Б. Усенка. — К., 2002.
15. *Основи держави і права:* Навч. посіб. / За ред. А. М. Колодія і А. Ю. Олійника. — К., 2000.
16. *Пастухов В. П., Пеньківський В. Ф., Наум М. Ю.* Основи правознавства. — К., 2000.
17. *Правознавство:* Навч. посіб. / За ред. В. Г. Гончаренка. — К., 2002.
18. *Правознавство:* Підручник / За ред. В. В. Копейчикова. — К., 2002.

Додаткова

Теорія держави і права

19. *Алексеев С. С.* Право: азбука — теорія — філософія: Опыт комплексного исследования. — М., 1999.
20. *Загальна теорія держави і права:* Навч. посіб. / За ред. В. В. Копейчикова. — К., 1999.
21. *Кельман М. С., Мурашин О. Г.* Загальна теорія права (зі схемами, кросвордами, тестами): Підручник. — К., 2002.
22. *Комаров С. А., Малько А. В.* Теория государства и права. — М., 2000.
23. *Нечитайленко А. А.* Основы теории права: Учеб. пособие. — Харьков, 1999.
24. *Общая теория государства и права:* Академ. курс: В 2 т. / Отв. ред. проф. М. Н. Марченко. — М., 1999.
25. *Проблемы общей теории права и государства:* Учебник для вузов / Под общ. ред. В. С. Нерсисянца. — М., 1999.
26. *Рабінович П. М.* Основи загальної теорії права і держави. — К., 2001.
27. *Скакун О. Ф.* Теория государства и права: Учебник. — Харьков, 2000.
28. *Хропанюк В. Н.* Теория государства и права. — М., 2001.

Конституційне право

29. *Баглай М. В., Туманов В. А.* Малая енциклопедия конституционного права. — М., 1998.
30. *Конституційне право України / За ред. В. Ф. Погорілка.* — К., 2000.
31. *Костюченко О. А.* Основи конституційного права України: Конспект лекцій. — К., 1999.
32. *Кравченко В. В.* Конституційне право України: Навч. посіб. — К., 2002.
33. *Кравченко В. В.* Конституційне право України у визначеннях та схемах: Навч. посіб. — К., 2002.
34. *Основи конституційного права України: Підручник / За ред. В. В. Копейчикова.* — К., 1999.
35. *Фрицький О. Ф.* Конституційне право України: Підручник. — К., 2002.

Цивільне та сімейне право

36. *Гражданский кодекс Украины: Науч.-практ. комментарий.* — Харьков, 1999.
37. *Бірюков І. А., Заїка Ю. О., Снівак В. М.* Цивільне право України (Загальна частина). — К., 2002.
38. *Цивільне право України: Підручник: У 2 т. / О. В. Дзера (кер. авт. кол.).* — К., 2002.
39. *Харитонов Е. О., Саниахметова Н. А.* Гражданское право. — К., 2003.

Трудове право

40. *Кодекс законів про працю України.* — К., 1998.
41. *Кодекс законів про працю України з постатейними матеріалами.* — К., 1998.
42. *Зуб І. В., Стичинський Б. С., Грицяк І. А.* Трудове право. — К., 1996.
43. *Прокопенко В. І.* Трудове право. — К., 2000
44. *Трудове право України.* — Львів, 1996.
45. *Карпенко Д. О.* Трудове право України: Конспект лекцій. — К., 1998.
46. *Луценко А.* Контракт. Нова модель регулювання трудових відносин // *Право України.* — 1992. — № 11. — С. 28.
47. *Науково-практичний коментар до законодавства України про працю / Б. С. Стичинський, І. В. Зуб, В. Г. Рогань.* — 2-ге вид., допов. та переробл. — К., 2000.

48. *Трудове право України: Зб. нормативно-правових актів / Упоряд.: П. А. Бущенко, І. А. Вегухова.* — Харків, 2001.
49. *Трудове право України: Підручник / За ред. Н. Б. Болотіної, Г. І. Чанишевої.* — К., 2001.
50. *Трудові спори. Законодавство, коментар, судова практика / За ред. В. А. Скоробагатко, М. І. Федешин.* — К., 2000.

Адміністративне право

51. *Кодекс України про адміністративні правопорушення.* — К., 2001.
52. *Адміністративне право України: Підручник для юрид. вузів і фак. / Ю. П. Битяк, В. В. Богущкий, В. М. Гаращук та ін.; За ред. Ю. П. Битяка.* — Харків, 2000.
53. *Административное право Украины (Общая часть): Учеб. пособие.* — Харьков, 1999.
54. *Адміністративне право України: Навч. посіб. / С. Т. Гончарук.* — К., 2000.
55. *Васильев А. С. Административное право Украины (Общая часть): Учеб. пособие.* — Харьков, 2001.
56. *Гончарук С. Т. Суб'єкти адміністративного права України: Навч. посіб.* — К., 1998.
57. *Коваль Л. В. Адміністративне право.* — К., 1996.
58. *Колтаков В. К. Адміністративне право України: Підручник.* — К., 1999.

Кримінальне право

59. *Коржанський М. Й. Науковий коментар Кримінального кодексу України.* — К., 2001.
60. *Кримінальне право України (Загальна частина) / За ред. М. І. Бажанова, В. В. Сташиса, В. Я. Тація.* — К.; Харків, 2001.
61. *Матишевський П. С. Кримінальне право України (Загальна частина).* — К., 2001.
62. *Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України / За ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка.* — К., 2001.
63. *Тацій В., Сташис В. Новий Кримінальний кодекс України // Право України.* — 2001. — № 7.

ЗМІСТ

Пояснювальна записка	3
Навчально-тематичний план вивчення дисципліни “Основи права”	3
Програмний матеріал до вивчення дисципліни “Основи права”	4
Тематика контрольних робіт і рефератів	7
Питання для самоконтролю	9
Список рекомендованої літератури	11

Відповідальний за випуск
Редактор
Комп’ютерна верстка

Н. В. Медведєва
С. Г. Рогузько
Т. Г. Замура

МАУП

Зам. № ВКЦ-1401

Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП)
03039 Київ-39, вул. Фрометівська, 2, МАУП